

zablude, na primer tvrdnjom, da se na putu tako zamišljenog srpskog izlaza na more nalazila "zaista neuklonjiva prepreka; albanski narod" (Bogdanović, 1985). Ipak, mnogi nisu pokazali isti stepen racionalnosti kada su neki drugi pravci državnog širenja bili na delu. Pred i u toku ratova 90-ih, kao i pred Drugi svetski rat, crtane su karte "srpskog primorja" koje bi se "prostiralo otprilike negde iznad Metkovića pa do Ulcinja" (Milanov, 1992), a nekad je zahtevano "oslobođenje svih teritorija gde u većini živi srpski narod, odnosno oslobođenje Zadra" (Mihailo Marković, Politika, 11. 10. 1991). "Onaj srpski državnik, koji će imati dovoljno snage i kičme da, na taj način, narodu srpskom osigura, za večna vremena, posed jadranske obale i izlaz na more, taj državnik naš steći će ime što će zasijati kao ime jednog od najvećih državnika u srpskoj istoriji, jer bez srpske Dalmacije nama jakog Srpstva! zar se je narod srpski toliko borio i krvavio za svoj prirodni izlaz na more da, u ovim kritičnim časovima, posle tolikih žrtava to svoje more prepuštamo panonskoj našoj braći, a koji za to more isto onoliko smisla imaju u sadašnjosti koliko su smisla pokazali u prošlosti" (Jako srpstvo...i tako dalje. 1940). Čak je, sasvim primereno aktuelnom trenutku u kome su u dubokoj prošlosti traženi argumenti za savremene političke zahteve, obnovljena Dušanova "krivica" što je prepustio "Konavle, dubrovačko primorje i Pelješac, i donji tok Neretve, a otišao dole na jug da izbije na Egejsko more", uz konstataciju da su, na sreću "Dušanovi nasledici, Lazarevići i posle Brankovići, vratili se ovde i ponovo izbili na Jadransko more, kod Dubrovnika i na donji tok Neretve", uz zaključak da "Dalmacija i nije drugo nego bosansko-hercegovačko primorje" (Jevtić, 1996).

Ipak, u sasvim drugačijim uslovima, posle prevelikih, često nepotrebnih izgaranja u ratovima, kao "kiselo grožđe" javljalo se more. Tako je posle Prvog svetskog rata i iskustva koje je srpska vojska imala u Albaniji, Dragiša Vasić rezignirano zapisao da Srbin "nije voleo" more (Vasić, 1919), sasvim slično savremenom autoru, koji tvrdi da postoji "paradoks Srpstva" u orijentaciji srpske države da izađe na more, a sa druge strane, u zajedničkom etničko-psihološkom "srpskom strahu od mora", manifestovanom "neprisustvom Srba i srpskog etničkog prostora na samoj obali ili, pak, relativizovanjem pripadnosti srpskom nacionalnom biću tamo gde je taj pristup Jadranu ostvaren". Taj strah po autoru nije imaginaran već je posledica "prozelitskih pretnji" usmerenih od obale ka unutrašnjosti i "nasilnih rasrbljujućih etnogenetskih procesa" (Stepić, 1997).